

Többsnyelvűség Magyarországon

Szociolingvisztikai vizsgálatok nemzetiségekről

A HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont hat hazai nemzetiségi településen végzett összehasonlító szociolingvisztikai kutatást 2003 és 2004 között. A kutatás összegzéseként és az azóta eltelt változásokról tanulmánykötet jelent meg, melyet június 11-én mutattak be a Többsnyelvűség és edukációs nyelvészeti kutatócsoport/Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet szervezésében a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont előadótermében. A mintegy huszonöt éves kutatás eredményeit, munkájukat rövid prezentáció keretében mutatták be a szerzők.

A rendezvényen a kötet alkotói, tudományos szakemberek, érdeklődők mellett részt vett *dr. Szalayné dr. Sándor* Erzsébet ombudsmanhelyettes, *Paulik Antal* szlovák nemzetiségi szószóló, néhány adatszolgáltató s a kötet létrehozásában közreműködő szakember, valamint a nemzetiségek képviselői és számos érdeklődő is.

A kötet szerzői – *Bartha Csilla, Borbély Anna, Erb Maria, Orsós Anna, Tuska Tünde, Tücsök Dorottya, Uhrin Erzsébet* – az általuk bemutatott közösségek tagjai, aktivistái és kutatói együttműködésével országos méretű szociolingvisztikai kutatás zajlott le. Ennek során azonos elméleti és módszertani keretben vizsgálták a két- és többsnyelvűség megvalósulási formáit, változatosságát és változásait a magyarországi beások, németek, romák, románok, szerbek és szlovákok körében. A vizsgálatban az érintett közösségek tagjai, kérdezők és válaszadók segítettek az adatfelvételt és az adatokat feldolgozó kutatókat. A fejezetek szerzői sokféle módját találták meg annak, hogy mindazt, amit nemzetiségükről fontosnak tartanak bemutatni, megosszák saját nemzetiségükkel, a többi nemzetiséggel, a többségi nemzettel és a szakmával. Az említett hat nemzetiségi közösség fejezeteit *Bartha Csilla* és *Borbély Anna* a vizsgálat elméleti és kutatómódszertani alapjairól, illetve a nemzetiségi közösségekben végzett összehasonlító elemzésekről szóló fejezete fogja közre. A szerkesztők az előszóban foglalják össze a kutatás és a kötet létrejöttének legfontosabb lépéseit.

A Többsnyelvűség Magyarországon tanulmánykötet a magyarországi nemzetiségek nyelvi szokásairól szól. Ez egy szelete és nem az egésze a címben megjelölt hazai nyelvi sokszínűségnek, amely így is oly sokrétű és összetett, hogy a kötet a nemzetiségek többsnyelvűségének csupán néhány lényeges elemét villantja fel. A hatályos nemzetiségi törvény tizenhárom hazai honos nemzetiséget határoz meg. Tagjainak nyelvi repertoárja több nyelvet ölel fel, beleértve közösségük nyelvét és nyelvváltozatait, a magyart, valamint idegen nyelveket is. A kötet fejezetei tájékoztatnak a magyarországi nemzetiségek által beszélt nyelvek (nemzetiségi nyelvek) és a többségi nyelv (a magyar) funkcionális megoszlásáról, a nyelvi vélekedésekről, valamint ezek társadalmi kontextusáról. A kötet szerzői 2001-ben döntöttek el, hogy közös nemzetiségi szociolingvisztikai kutatásba fognak. A tervet egy sikeres pályázat erősítette és formálta, a tanulmánykötet megvalósulását az azóta tartó szakmai kapcsolat biztosította. A kutatás tervének igénye azért született meg, mivel azonos elméleti és módszertani alapokon nyugvó és hat hazai nemzetiségi közösségről szóló összehasonlító szociolingvisztikai kutatást mindaddig nem végeztek. A hazai nemzetiségek tudományos műhelyei saját közösségük kutatási terveire összpontosítanak. Ez persze nem kis feladat, hiszen erősen hátrányos helyzetben voltak és vannak még ma is. Mindemellett meg kell említenünk a *Gyivicsán Anna* – *Kozma Mihály* – *Győri-Nagy Sándor* – *Szász János András* szerzők által jegyzett – jó kezdetnek bizonyult – *A magyarországi nemzetiségek*

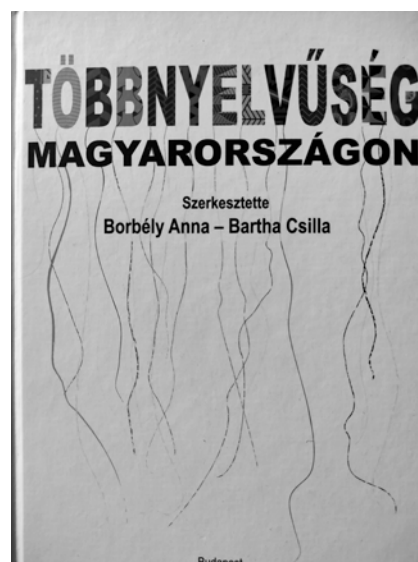

Bartha Csilla

kulturális, tudati jellemzői (Állami Gorkij Könyvtár Művelődéskutató Intézet – Budapest, 1985) tanulmánykötetet, melynek fejezetei több hazai nemzetiségről szólnak. A folytatásra huszonkét év múlva került sor, amikor *Bindorffer Györgyi* szerkesztésében megjelent a *Változatok a kettős identitásra. Kisebbségi léthelyzetek és identitásalakzatok a magyarországi horvátok, németek, szerbek, szlovákok és szlovének körében* címmel (Gondolat Kiadó–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Budapest, 2007). A kötet egy 2005-ös vizsgálat alapján mutatta be a kettős identitás tartalmát öt Magyarországon élő nemzetiségben. A nyelvhasználati szokások, a kétnyelvűség tematikája is górcső alá került. Az 1985-ben elkezdett és 2007-ben folytatott munkákat volt hivatott tovább vinni – más formában és témával – a *Nemzetiségi nyelvi tájkép Magyarországon* című, *Borbély Anna* által szerkesztett online kötet (Nyelvtudományi Intézet – Budapest, 2020). A benne foglalt írások a beás, bolgár, horvát, német, örmény, roma, román, szerb, szlovák, szlovén és ukrán közösségekre vonatkozó nyelvi tájkép egy-egy szeletét ismertetik. Szerzői az általuk bemutatott közösségek tagjai, aktivistái és kutatói nemcsak abban segítettek, hogy mélyebb ismereteket szerezzünk arról, ahogyan a magyarországi nemzetiségek nyelve és kultúrája a nyelvi tájképben megjelennek, hanem abban is, hogy kiderüljön, hol hiányoznak. A jelen kötet egy újabb állomása a magyarországi nemzetiségek csoportjait tanulmányozó munkáknak. Szerzői az ország több tudományos intézményében tevékenykedő nyelvészek. A könyv alapjául szolgáló vizsgálat *A nyelvi másság dimenziói: A kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei* című Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Program NKFP 5/126/2001 projekt keretében készült, melynek konzorciumvezetője *Bartha Csilla* (ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék és MTA Nyelvtudományi Intézet), témavezetője pedig *Borbély Anna* (MTA Nyelvtudományi Intézet) volt. A beás, német, roma, román, szerb és szlovák nemzetiségek által is lakott településeken végzett szociolingvisztikai vizsgálat közreműködő kutatásvezetői: *Bartha Csilla*, *Borbély Anna*, *Erb Maria* (ELTE BTK Germanisztikai Intézet), *Uhrin Erzsébet* és *Tuska Tünde* (Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete), valamint *Orsós Anna* (MATE Neveléstudományi Intézet). A statisztikai vizsgálat megtervezése és végrehajtása *Vargha András* (ELTE PPK Pszichológiai Intézet és KRE BTK Pszichológiai Intézet) nevéhez fűződik. A kutatás adataihoz a terepmunkát *Orsós Anna*, *Egrygyi Borbála* (beások, Mánfa és Bogyiszló), *Erb Maria* (németek, Tarján), *Kiss Andrea* (romák, Mezőtúr), *Abrudán Mária* (románok, Kétegyháza), *Szimics Milosné* (szerbek, Pomáz), *Tuska Tünde*, *Uhrin Erzsébet*, *Zsilák Mária* és *Tóth Sándor János* (szlovákok, Tótkomlós) végezték. A kutatócsoporthoz 2021-ben *Tücsök Dorottya PhD* hallgató (ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola) csatlakozott. A tanulmánykötet központi témája a többnyelvűség. Amikor a téma fontosságát indokoljuk, három nemzetközi hírű két- és többnyelvűség-kutató gondolatát idézzük.

François Grosjean szerint „két vagy több nyelven beszélni nem intelligencia, elhajlás, kulturális elidegenedés vagy politikai hűtlenség jele. Emberek milliói számára ez egyszerűen egy módja annak, hogy eligazodjanak összetett életükben”. *Joshua A. Fishman* véleménye, hogy „A kétnyelvűség mindenki hasznára van”. *Tove Skutnabb-Kangas* megfogalmazása szerint „A jövő a többnyelvűeké. Fontos részét képezik a nyelvi sokszínűségnek, amely szükséges ahhoz, hogy bolygónknak jövője legyen”. Mindezek fényében a tanulmánykötet a magyarországi többnyelvűség, a két- és többnyelvű beszélők jelenéről és jövőjéről is szól.

A kiadvány egy-egy fejezete – azonos szempontok mentén – a beás, a német, a román, a szerb és a szlovák nemzetiségről készült szociolingvisztikai elemzést ölel fel. A fejezetek az NKFP kutatás eredményeit és az azóta eltelt időszakról szóló változásokat összegzik. Figyelmet érdemel, hogy a tanulmányokban idézett szerzők és a fejezetek írói közösségük jelölésére a beáság, cigányság, némettség, románság, szerbség,

svábság, szlovákság gyűjtőneveket is használják. A nemzetiségek két-nyelvűségére, a magyarországi többnyelvűségre vonatkozó összehasonlító kutatást, illetve a tanulmánykötet felépítésének elméleti és kutatásmódszertani újszerűségéről a bevezető fejezet ad tájékoztatást. Az egyes nemzetiségek szociolingvisztikai jellemzőit bemutató fejezetek után a zárófejezet a róluk szóló összehasonlító elemzéseket ismerteti. A fejezeteket angol, beás, német, román és szlovák nyelvű összefoglaló zárja. A tanulmánykötet függelékében helyet kap az NKFP kutatás magyar nyelven megfogalmazott kérdőíve, amit hat nemzetiségi nyelvre/nyelvváltozatra fordítottak le.

A szerkesztői-kiadói szándék szerint a tanulmánykötet a nemzetiségi és a többségi oktatásban és a társadalmi attitűdformálásban is hasznosulhat. A könyv az MTA Nyelvtudományi Intézete megalapításának 75. évfordulóján jelenik meg.

Orsós Anna: Beás nemzetiség

A magyarországi cigányok/romák helyzete minden más hazai nemzetiséghez képest azért rosszabb, mert ők gyakran csak a szélsőséges helyzetekben, a perifériákon bukkanhatnak elő. A cigány/roma közösség a jog szintjén ugyan nemzetiség, de összevetve a többi nemzetiséggel, nagyobb hátrányból indul.

A hazai nemzetiségek mindegyike mögött ott áll egy anyaország, amely segíti/segítheti a más országokban, kisebbségi helyzetben élő népcsoportjainak kulturális fennmaradását. A hazai cigányság kulturális fennmaradását anyaország nem segíti, bár számtalan civil szervezete és önkormányzata van, felkészültségük és anyagi lehetőségeik nem teszik képessé őket arra, hogy ezt a feladatot maradéktalanul elvégezzék.

A cigány népesség jelentős részének hétköznapjait az aluliskolázottság és az ebből következő munkaerőpiaci hátrány miatt a szociális és anyagi létbizonytalanság és a kirekesztettség jellemzi, emiatt a kulturális és nyelvi megmaradás nem tartozik legégetőbb gondjai közé.

A tanulmány két évtized távlatában kíséri nyomon azokat a változásokat, amelyek egy beás nyelvi közösség beás nyelvhasználatát, nyelvi viselkedését jellemzik, valamint áttekintést ad a hazai beás nyelv oktatásával kapcsolatos oktatás- és nyelvpolitika jelenlegi helyzetéről. A vizsgált beás közösségben az elmúlt időszakban a beás nyelv intenzív visszaszorulása figyelhető meg, a többségi nyelv térnyerése mind a formális, mind az informális nyelvhasználati színtereken egyaránt jellemző. A megkérdezett három életkori csoport mindegyikében érzékelhető a beás nyelvvel szembeni pozitív attitűd, a legfiatalabb nemzedék körében azonban olyan magas fokú a nyelvi asszimiláció, hogy azt ez sem tudja ellensúlyozni, és nem eredményezi a beás nyelv megtartását s használatát. A szisztematikus nyelvpolitika és a beás nyelvi tervezés folyamatának szervezett támogatása hiányzik a többségi társadalom részéről. Leginkább a nyelvi asszimiláció ideológiája valósul meg, melynek következtében a kisebbségi nyelv visszaszorul a többségi nyelv javára.

Azért, hogy a beás nyelv az oktatásban és a hivatalos színtereken is hasonló feltételekkel alkalmazható legyen úgy, mint a többi magyarországi nemzetiségi nyelv, még ma is sokat kell tenni, mivel sem személyi, sem tárgyi erőforrásait tekintve, de még a jogi szabályozás által meghatározott óraszámok vonatkozásában sincs ugyanolyan helyzetben, mint a többi nemzetiségi nyelv.

A beás nyelvi korpusztervezést tekintve megállapítható, hogy a beás nyelv fejlesztésére irányuló kezdeményezések (lásd kodifikálási folyamatok) az 1990-es évek elején későn indultak, mivel a beás–magyar nyelvcsere már nagyon erőteljesen zajlott. Azóta ez a folyamat csak

gyorsabb lett, a beszélőközösségek száma drasztikusan csökken, miközben a beás nyelv standardizációja még zajlik. A kodifikációs folyamatok a beás nyelv esetében egyéni kezdeményezések formájában indultak, intézményes nyelvi tervezésről sem a romani, sem a beás nyelv esetében nem beszélhetünk.

Mivel a beás nyelv újratanulásának lehetőségei összességében minimálisak, egyre kisebb az esély arra, hogy a közeljövőben létrejöjjön a megfelelő szakmai képzettséggel rendelkező beás nyelvészek köre, akik a nyelvtervezés folyamatában elkötelezett módon, kellő szakértelemmel tudnának részt vállalni.

Erb Maria: Német nemzetiség

Az 1990-es évek eleje óta követem résztvevő megfigyelőként a tarjáni német közösség életét. Már akkor is megfogott megmaradni-akarásuk, önszerveződésük számos kezdeményezésben és programban is kifejezésre jutó közösségteremtő és -megtartó ereje. Ezek, a többi hazai német közösséghez hasonlóan akkoriban nem kizárólag, de elsősorban a kultúra és a hagyományok megőrzésére, revitalizációjára irányultak, melyek természetesen meghatározó identitáselemek. A német nyelv, ezen belül is a nyelvjárás nemzedékek közötti természetes átadása és használata a mindennapi kommunikációban kevésbé képezte célzott törekvések tárgyát, ami a 2003-as kutatásban – különösen a fiatal korosztálynál – igen elgondolkodtató adatokban mutatkozott meg. Az azóta eltelt két évtized alatt azonban több olyan kezdeményezés született, ami épp a fiatalokra – akik nemcsak aktív résztvevők, de gyakran indítványozók és ötletgazdák is – és a német nyelvre, annak hagyományos tarjáni változatára (is) irányul. A településen a német nyelv identitásában betöltött szerepének növekedése, és ami igen fontos, ennek tudatosítása, sőt büszke vállalása figyelhető meg az utóbbi években. Az elsajátítására, vagy a meglévő kompetenciák fejlesztésére való törekvés fontos lépésként értékelendő. Személyes tapasztalatom szerint gyakoribb a német szó Tarjánban, mint a 2000-es évek elején, mi több, kaptam már e-mailt egy fiatal korcsoportoz tartozó hölgytől tarjáni német nyelvjárásban. (A válaszomat kelet-hesseni anyanyelvemen írtam).

Az utóbbi két évtized kedvező változásokat indított el, azonban az út még hosszú. Fordulópont az lenne, ha a német nyelvjárás (immár „rehabilitálva”), és/vagy a standard nyelvváltozat ismét a szocializáció és úgy a családi, mint a közösségi kommunikáció nyelvéné válna, helyreállítva a generációs kontinuitást. Ha a fiatalok, akik általában magas szinten beszélnek a német nyelvet, abban nemcsak a munkaerőpiaci konvertálhatóságot, hanem identitásuk egyik fontos, ha nem a legfőbb elemét látják. Hiszen nem csak a nemzet, de a nemzetiség is nyelvében él!

A 2003-as kutatás k96-os jelzésű nyitott kérdése, többes válasz megengedésével így szólt: Mit kellene tenni Ön szerint, hogy a német nyelv megmaradjon Magyarországon? Sok különböző válasz érkezett. Volt, aki a német nyelvterülettel való kapcsolatokat, a testvértelepüléseket, a német nyelvű televíziós csatornákhöz való hozzáférést, a cseregyerek-rendszert, a turizmust említette, mások a nemzetiségi programokat, rendezvényeket, a kulturális, hagyományörző egyesületeket, a szokásokat és a népviseletet, megint mások a német nyelvű misét, az önművelést, olvasást. Elhangzott az is, hogy ez a fiatalok felelőssége, de az is, hogy az értelmisége. Kiemelkedően a legtöbb válaszoló azonban az oktatást és a családot nevezte meg. Engedtessek meg a végén egy képi megfogalmazás. A magyarországi németek nyelvi jövőjébe olyan ajtó vezet, amin két zár van. Az egyik kulcsa a családnak, a másiké az oktatási és nevelési intézményeknek. Az ajtó nyitásához mindkettő szükséges. Úgy legyen!

Borbély Anna: Román nemzetiség

A XXI. század első és harmadik évtizedében végzett kutatások a magyarországi román nemzetiség kétegyházi közösségében a román–magyar kétnyelvűség közösségi szintű változását igazolják. Minél öregebbek a válaszolók, annál gyakrabban válaszolják azt, hogy románul beszélnek a legszívesebben, és minél fiatalabbak, annál gyakrabban felelik, hogy magyarul teszik ugyanezt. Ezzel együtt, a gyermekkel és az unokával történő nyelvi gyakorlatokra vonatkozó, folyamatban lévő változás már a befejezés felé tart, mivel a román nyelv szinte teljes körű háttérbe szorulása érvényesül. Igazolják ezt a megfigyelések során nyert kvalitatív adatok is, amikor a nagyszülők a román nyelvű diskurzusokban az unokával történő beszélgetést magyar nyelven idézik fel. A magasabb iskolai végzettségűek gyakrabban használják a magyar nyelvet, míg ugyanebben a helyzetben az alapfokú végzettségűekre a gyakoribb román nyelvhasználat jellemző. A válaszolók szerint a legjobban magyarul tudnak, ezt követi a kétegyházi román, majd az irodalmi román.

A kétnyelvűség meghatározására vonatkozó válaszokból kiderül, hogy a kutatás résztvevői a kétnyelvűséget nem egy általánosan elfogadott definíció szerint, hanem saját kétnyelvű gyakorlataikhoz igazítva értelmezik. A válaszok igazolják, hogy a kétnyelvűségről az iskolában nem tanultak, ezzel kapcsolatosan edukációban nem részesültek. A nyelvi változást történelmi és politikai tényezők (1920) determinálták, amelyek eredményeként a román–magyar nyelvcseré folyamatok elkezdődött. A kutatás adatai nem utalnak arra, hogy ebben a folyamatban a román–magyar kétnyelvűség stabilizálódna, miközben a fenntartható kétnyelvűség egyéni szinten vizsgálható és kimutatható.

A kétnyelvű gyakorlatok közösségi szintű háttérbe szorulásával párhuzamosan a nemzetiségi létnek egy felülről jövő, egyéb formában történő közösségi fenntartása valósul meg a nemzetiségi önkormányzat, az ortodox egyház, a nemzetiségi óvoda és iskola, valamint a kulturális egyesületek támogatásával. A román–magyar kétnyelvűség és a román nyelv a nevelési-oktatási intézmények, a templom; az ünnepek és szertartások nyelvi gyakorlataiban jelenik meg, például a Román Nemzetiség Napján, az Ortodox Templom Védőszentjének Ünnepén. A családban, a barátokkal, a szomszédsággal folytatott beszélgetések során a román nyelv kivonul a kommunikációs színtérről, ezzel együtt új gyakorlatok megjelenése érvényesül, és szerephez jutnak új kommunikációs eszközök is. Van, aki román levelet romániai ismerősnek fordítóprogrammal ír. A magyar beszédbe beépülnek román nyelvi források, mert az alapnyelv már nem a román, hanem a magyar. Véleményük szerint „kétegyháziul” (azaz a Kétegyházán beszélt románul) beszélni kedvesebb és lágyabb. A román nyelv mint a tudás öröme, a tréfa és mint az intimitás forrása jelenik meg.

Tücsök Dorottya: Szerb nemzetiség

A pomázi szerb válaszadók identitásukat határozottan és pontosan szerbnek definiálják. A megkérdezettek nagyobbik hányada többgenerációs vagy első generációs szerb családokból származik. A megkérdezettek aktív kapcsolatban állnak szerbiai ismerőseikkel, rokonaikkal (a bevont személyek egyharmada a terepmunka évében járt utoljára az országban). Saját bevallásuk szerint a pomáziak többsége kiválóan, kisebb része pedig jól érti a szerbiai szerbet. Feltételezhetjük, hogy a rendszeres látogatások és a közös gyakorlatok elősegítik a szerb nyelvtudás megerősödését, a repertoárban való megmaradását. A rendszeresen nézett szerbiai tévéműsorok, a szerb zenehallgatás, a szerbiai írók olvasása (melyek fontos tevékenységek a közösség életében) szintén elősegítik ezt. A megkérdezettek fele mindkét nyelven szeret beszélni,

nem köteleződik el az egyik vagy a másik alkalmazása iránt, úgy tűnik tehát, hogy a fenntartható kétnyelvűség állapotában van a közösség. A szerb–magyar nyelvcsere jelei leginkább a szerb–magyar családok fiatalabb nemzedékeinél (unokák) érzékelhetőek. A gyermekek esetében még nem tapasztalható effajta változás. Úgy tűnik tehát, hogy a folyamat lassú, az első lépések egyikénél tart a közösség. A vallásgyakorláshoz kapcsolódó helyszínek és szereplők, a közösségi alkalmak, a hagyományok, ünnepek gyakorlatai, szórakoztató tevékenységek fontos elemeit képezik a szerb identitás és a szerb nyelvi gyakorlatok megtartásának. Megfigyelhető azonban egy lassú, nyelvcsere felé való elmozdulás. Ugyanakkor a folyamat kezdeti szakaszáról árulkodik, hogy a megkérdezettek fele szívesen beszél szerbül és magyarul egyaránt. A szerb pomázi változatával kapcsolatban pozitív ítéleteket fogalmaznak meg. A többnyelvűségről szintén kedvezőek a vélekedések, viszont tényleges nyelvi megvalósulási formáival szemben (egyszavas, többszavas kódváltás) elítélően nyilatkoznak, mivel az egy nyelvű szemlélet hatása alatt állnak. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a pomázi közösségben a nyelvválasztás a mindennapi helyzetekben kiegyenlített, a válaszadók nemzetiségi identitásukat erősen őrzik, s nemzetiségi nyelvváltozatukkal kapcsolatban pozitív attitűdöket fogalmaznak meg. A nyelvi asszimiláció tekintetében a nyelvcsere végpontja felé csak kismértékben tárható fel egy lassú ütemű elmozdulás.

Uhrin Erzsébet: Szlovák nemzetiség

Egy kis visszaemlékezéssel kezdeném. Amikor több mint húsz évvel ezelőtt megkeresett Borbély Anna és Bartha Csilla, hogy kapcsolódjak be a *Nyelvi másság dimenziói: A kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei* című kutatási programba, tudtam, hogy ez egy olyan nagy jelentőségű projekt – ma már történelmi jelentőségűnek mondanám –, amelyből nem szabad, nem lehet kimaradni. A Nyelvtudományi Intézet munkatársai – tudomásom szerint – ugyanis az intézmény történetében először terveztek megvalósítani a magyarországi nemzetiségek részvételével egy nagyszabású összehasonlító nyelvészeti kutatást. Negyven év feletti „kezdő” kutatóként tudatosítottam azonban magamban azt is, hogy ennek a megtisztelő felkérésnek csak csapatmunkában tudok megfelelni és eleget tenni. Hálás voltam – és most is köszönöm – Borbély Annának, Bartha Csillának és a kutatótársaimnak, hogy ezt akkor elfogadták, megértették. A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete által delegált kutatócsoport tagjai Tóth Sándor, Tuska Tünde, Zsilák Mária és jómagam végeztük el 2003-ban és 2004-ben a komplex szociolingvisztikai alapkutatást. Kiválasztottuk a kutatott települést. Tótkomlóásra esett a választásunk. Hogy miért? Mert – azon túl, hogy megfelelünk az előírt paramétereknek – olyan települést szándékoztunk vizsgálni, amelyet később mintaként, példaként tudunk ajánlani a magyarországi szlovák közösségeknek. Örömünkre szolgál, hogy ez a feltételezésünk beigazolódt. Meglepett s jó érzéssel töltött el bennünket a kutatási eredményeink iránti hazai és külföldi érdeklődés. Szlovákul, magyarul, románul és németül jelentek meg írásaink. Érdeklődve olvastuk a kutatásban résztvevő munkatársaink e témában megjelenő tanulmányait is.

Amikor három évvel ezelőtt ismét megszólítottunk, Tuska Tünde – kutatóintézetünk mostani igazgatója – is azonnal igent mondott. Üdvözlöttük és támogattuk a kezdeményezést, hogy közös kötetben jelenjenek meg a kutatásban résztvevő nemzetiségek aktualizált dolgozatai és az összehasonlító, összegző tanulmányok. 2022 és 2023 között a változásvizsgálati szondázást Tuska Tündével végeztük el. Tanulmányunk első részében a magyarországi szlovákokat mutatjuk be. Ebből most csak az egyik legfontosabbnak tartott megállapításunkat idézem, melyet a tótkomlósi kutatásunk is igazolt: A Magyarországon élő szlo-

vákság annak ellenére, hogy létszáma a több mint 300 éves történelme során drámaian csökkent, nemcsak hogy napjainkig megőrizte, de folyamatosan továbbfejleszti és gyarapítja szellemi s tárgyi kulturális örökségét, nyelvét, hagyományait, kultúráját. E cél megvalósítása érdekében sorra hozza létre szervezeteit, intézményeit.

A tótkomlói kutatás során többek között arra a kérdésre kerestük a választ, hogy melyek a szlovák nyelv megőrzésének legfontosabb tényezői. Most csak felsorolás szintjén, címszavakban áll módomban ismertetni a legjelentősebbeket: a hatalmi, politikai és ideológiai viszonyok, a törvények, a jogszabályi környezet, a kedvező hazai és anyaországi politikai döntések, a többségi magyar nemzet másságot elfogadó, nemzetiségbarát magatartása, és nem utolsó sorban az érintettek, a szlovákok aktív szerepvállalása.

A legfontosabb nyelvmegőrzési tényező helyi szinten is az oktatás. Az iskola hatását erősítik, a szlovák nyelv és kultúra megőrzését szolgálják a településen található intézmények, szervezetek, kulturális csoportok, a nemzetiségi önkormányzat, az egyház, a média, az irodalom, valamint a hazai, szlovákiai és délföldi szlovák kapcsolatok.

Kutatásunk rávilágított arra a tényre is, hogy a helyi politika, a helyi vezetők értékrendje, nemzetiségekhez való hozzáállása legalább annyira meghatározó fontosságú, mint az országos. Miként arra is, hogy a szlovák családok pozitív, támogató hozzáállása a nemzetiségi nyelv és kultúra fennmaradásának napjainkban is alapfeltétele.

Bár a lehetőségek törvények által adottak, alkalmazásuk és végrehajtásuk szempontjából a legfontosabb a személyi feltételek biztosítása, az elkötelezett és nemzetiségükért tenni kész és képes személyek megléte. Tótkomlóson vannak ilyen meghatározó személyiségek, akik munkájának köszönhetően regisztrálhattuk a közösség életében utóbbi időszakban bekövetkezett fejlődést.

A könyvbemutató során a szerzők legfőbb szándéka az volt, hogy felkeltsék az érdeklődést, és kedvet teremtsenek az elolvasásához. A kötet további tudományos munkák alapműve, tudományos forrása és hivatkozási alapja lehet. A hozzáférést megkönnyíti az internetes elérhetőség (<https://nytud.hu/kiadvany/tobbnyelvuseg-magyarorszagon>).

Prof. Dr. Gyivicsán Anna (középen)
beszélgetés közben

A konferencián részt vett a nemzetiségi
biztoshelyettes,
Dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébet (középen)